

De fluitspeler

Brons

1936

hoogte 59 cm

gesigneerd links achter op het beeld:

E. Barlach

Openluchtmuseum voor Beeldhouwkunst,
Middelheim, Antwerpen

Honderd jaar geleden werd Ernst Barlach te Wedel in Holstein geboren. Hij behoort dus tot de generatie van kunstenaars die rond de eeuwwisseling werkzaam waren, periode waarin tevens een artistieke kentering in de Europese kunst optrad. In zijn beelden schept Barlach in grote lijnen eenvoudige gestalten. De verhoudingen zijn overzichtelijk en ongecompliceerd. Hij wil zodoende de waarachtigheid van de vorm achterhalen, die op zijn beurt de monumentaliteit van de figuren uitmaakt.

De aanloop tot deze artistieke vormgeving vond Barlach in een eerder ornamentaal gerichte kunst: zijn jeugdwerken en composities uit de vroegere jaren nemen een belangrijke plaats in tussen 'Jugendstil' - of 'Art Nouveau' produkten uit zijn tijd: in een briljante techniek van beweeglijk lijnenspel heeft hij keramiek- en porseleinformen gemaakt, decoratieve fonteinen of schalen.

Zijn aanleg en interesse dreeven hem echter verder, en zoals hij later zou verklaren 'men wacht af wat iemand zal overkomen...'.

Voor Barlach lag dit 'overkomen' besloten in een reis die hij in 1906, zesendertig jaar oud dus, samen met zijn broer door Rusland heeft ondernomen. De authentieke, eigen volksaard die hij in Rusland ontdekt, zet de kunstenaar aan om met directe expressiviteit en gebondenheid menselijk leed en grootheid gebundeld weer te geven. Terwille van de zin die hij zijn figuren geven wil, omhult hij deze met zware stoffen, wat aan Gothisch beeldhouwwerk herinnert. Uit de ingekeertheid die hierdoor wordt teweeg gebracht, ontstaat de belevenis van de eigen nietigheid van de mens, gekoppeld aan het vermoeden van iets hogers, iets onbegrijpelijks. In deze optiek valt het niet te verwonderen dat de muziekbeoefening of -beluistering het thema van verschillende zijner werken vormt. En typisch voor deze 'muzikale' werken is het samengaan van het lyrische met een verstillende ingetogenheid. Zo ook in de 'Fluitspeler': een herdersknaap zit op een heuveltje, de knieën naar elkaar gebogen, de voeten uit elkaar. Hij is gehuld in een kapmantel die tot de knieën reikt en heeft een eenvoudig hoofddekseel op. Hij bespeelt een schalmei die hij tegen zich aandrukt. Het licht neigende hoofd verraadt de subtiliteit van de eenvoudige melodie, die op haar beurt in de zachtvloeiende

de vormen van het beeld weer te vinden is.

Het is een rustiek tafereel uit het volksleven, door Barlach uitgewerkt in compacte, sober- expressionistische stijl.

Reeds uit 1919-20 dateert een tekening, voorstudie voor deze fluitspeler.

In zijn autobiografie - weze hier aangestipt dat Barlach ook als literator een aanzienlijk oeuvre naliet -, verhaalt de kunstenaar hoe hij geleidelijk tot het inzicht is gekomen van de onvoorwaardelijke samenhang van vorm en inhoud van een kunstwerk: elementaire vormen vertolken voor hem dan ook elementair-menselijke gegevens. In zijn kunst worden geen onrechtmatige pretenties en lege gevoelens van eigenwaarde geduld, en in die onvoorwaardelijkheid ligt waarschijnlijk de kern besloten waarom zijn oeuvre door het nationaal-socialisme in 1937 werd veroordeeld en 381 van zijn werken die zich in openbare verzamelingen bevonden, werden vernietigd.

In het Duitse expressionisme, een uitdrukkingsvorm die met een minimum aan gebalde krachtige vormen of verfstreken een zo intens mogelijke gevoelswereld wil weergeven, heeft Barlach een der meest waardevolle bijdragen geleverd en hoe paradoxaal dit moge lijken, hij bleef hierin een geniale eenzame. Hij sloot zich niet aan bij bewegingen als 'Die Brücke' of de 'Blaue Reiter' die de meeste Duitse expressionisten groepeerden.

De geïsoleerde, in zichzelf besloten figuur die herhaaldelijk in de beelden van Barlach wordt weergegeven, spiegelt het portret van de kunstenaar.

Ook als graficus, tekenaar, boekillustrator heeft Ernst Barlach een aanzienlijk oeuvre nagelaten. Samen met een belangrijk deel van zijn beeldhouwwerken en geschriften werd dit ondergebracht in het Barlach-Haus - F. Reemtsmastichting, in een park te Hamburg.

Hoewel werken van Barlach over de wereld verspreid en in grote verzamelingen opgenomen werden, uit zich in de realisatie van dit Barlach-museum nogmaals de geest van deze kunstenaar die in zijn werk de mens zo dicht mogelijk zocht te benaderen en precies daarin door zijn persoonlijke visie en consequente vormgeving een aparte figuur in de moderne beeldhouwkunst is gebleven.

M.-R. Bentein,

Adjunct-conservator Openluchtmuseum voor
Beeldhouwkunst, Middelheim te Antwerpen.

Bibliografie :

C. D. Carls, Ernst Barlach, Das plastische, graphische und dichterische Werk, Berlin, 1958 ;

W. Stubbe, Ernst Barlach, Plastik, Munchen, 1959 ;

F. Schult, Ernst Barlach, Das plastische Werk, Hamburg, 1960.